

Др Радослав Стојановић: ДРЖАВНОСТ ЈУГОСЛАВИЈЕ ПО УСТАВНИМ АМАНДМАНИМА

Пре него што будем прешао на оно о чему мислим да говорим, хтео бих са пар речи да се осврнем на досадашњу дискусију и да покушам да позовем учеснике да са више толеранције примају излагања оних који узимају реч у овој дискусији. При томе не мислим да је забрањено износити своје мишљење о излагањима својих предговорника. Међутим, оно чега бисмо се требали уздржати то је да погрешним аргументима побијамо ставове које сматрамо погрешним.

Тако на пример, овде је речено да је погрешно веровање да се Србија великодушно одрекла Лондонског уговора од 1915. године јер је Лондонски уговор био тајан те Србија није ни знала за њега па према томе није га се могла ни одрећи. Ово није тачно. Српска влада је врло брзо сазнала за овај уговор преко својих веза у Петрограду тако да је одмах отпочела борбу против овог уговора заједно са Југословенским одбором.

Такође не може се примити као тачно тврђење да хрватско политичко руководство између два рата никада није имало намеру да Хрватску отцепи од Југославије већ да се само борило за независност Хрватске унутар Југославије. Позната је намера Мачека да 1939. године дигне устанак у Хрватској уз помоћ Италије. У току устанка Италија би интервенисала војном силом што би довело до стварања персоналне уније између Хрватске и Италије.

Најзад, грозим се на саму помисао да је могуће усташке злочине за време Другог светског рата објашњавати као наплату или преплату дуга који је учинила великосрпска буржоазија.

Сада ћу прећи на оно о чему мислим да говорим. Ја сам и приликом ранијих уставних промена узимао реч, али само спорадично и у ситуацији када ме је неки учесник у дискусији својим излагањем изазвао. Сматрао сам да нисам довољно стручан, јер се бавим међународним правом, да справљам о уставноправним проблемима, те сам радије слушао него што сам учествовао. Међутим, како рече колега Димитријевић, садашња ситуација раба толики број чињеница које задиру у област мог стручног бављења, нарочито међународних односа (међународног права, засада мање, а у будуће вероватно више), тако да ћу овога пута говорити онако како сматрам да стручњак о међународним односима треба да говори о уставним променама које се предлажу у овим амандманима.

Полазим од код нас постојеће тврдње да уставним амандманима стварамо један политички систем који је оригиналан, који нема никакве везе са досад класичним постојећим системима у свету, да се његова оригиналност заснива у повезивању самоуправних организација одозго до доле, те да се по овим уставним амандманима Југославија не може назвати ни федерацијом, ни конфедерацијом, нити било каквим до сада познатим именима којима су се називале поједине државе. Ове тврдње су ме навеле да направим анализу облика удруживања држава, пошто амандани конституишу државност република, па самим тим стварају односе који настају између држава, а не више између народа.

Следеће форме удруживања по мом схватању до сада су се појавиле. То је прво, савез држава или алијанса, или блок у коме се уговором утврђују права учесника држава и та права и дужности ступају у одређеном тренутку на снагу.

Други тип новијег карактера удруживања држава је стварање система колективне безбедности, где се један број држава удружује с циљем да очувају своју безбедност унутар система и ван система. Такав систем постоји и у универзалној међународној заједници и на регионалном плану.

Затим, економска организација држава, економско интегрисање заједнице, интегрисање заједничког тржишта итд. затим, државни савез или конфедерација, која је постојала у историји као форма организације политичког система каквог данас нема.

Најзад, федерација као најсавршенији облик удруживања држава у заједничку државу и при томе могу рећи да се федерација једино сматра државом.

Пошто нема много времена ја ћу мало скраћено изложити оно што желим да кажем. Ако поредимо одредбе уставних амандмана са типовима удруживања држава, Југославија очигледно није савез држава, није алијанса. Има неких елемената државности па самим тим није алијанса у правом смислу речи. Међутим, има таквих елемената у амандманима који Југославију сврставају на нижи степен од савеза држава. Савези држава се стварају у случају одбране, или у случају да нека држава жели да изврши агресију. У таквом уговору, када наступи тренутак који је уговором предвиђен, државе су обавезне да одговоре својим дужностима из тога уговора, без икаквог надгласавања, питања или не питања. У Југославији међутим, по уставним амандманима ситуација није сасвим таква. Прво, уставни амандмани су недовољно прецизни код проглашавања ратног стања, мобилизације итд. Наиме, колико сам успео да схватим амандмане, о ратном стању, мобилизацији и свим тим стварима које су потребне када дође до агресије на Југославију, не одлучује се по амандману 32, мада прецизно о томе није сасвим јасно у њима изречено.

Међутим, познато је да када избије рат, онда је потребно донети неке одлуке из материје која спада у амандман 32. Рецимо, систем за финансирање федерације, њених потреба, ратних кредита, потреба изванредног одржавања армије. Дакле, много више тога је потребно, изнад онога што је предвиђено у мирнодопском одржавању армије. Тада ступа у дејство амандман 32, по коме може, пошто се тражи једногласност, да се фактички искључи могућност одлучивања о томе путем већине већ би се тражила једногласност. Такав механизам ствара несигурност.

Према томе, сматрам да би се то морало сасвим јасно прецизирати, да када се ради о таквој ситуацији, онда се одлучује у скупштини већином, као што је нормално да се одлучује у једној држави.

Затим, Југославија по уставним амандманима има неке елементе колективне безбедности, али, рекао бих врло примитивно развијене. Мислим мање развијене него што је бар формално то по Повељи Уједињених нација у систему колективне безбедности Уједињених нација. Постојање заједничке армије није искључива привилегија држава, није апсолутан елемент државности јер постоје међудржавни организми данас у свету који имају

јединствену армију и команду у њој. Колективна безбедност мора бити организована и у другим секторима живота једног политичког система. Нарочито на подручју економије. Економска функција колективне безбедности у Уједињеним нацијама се обавља кроз Економско-социјални савет у коме се одлуке доносе већином гласова.

По амандманима се може закључити да ће будућа Југославија имати и неке елементе познате у данас постојећим економским организацијама међудржавног карактера. Међутим, мора се на жалост констатовати да рецимо Европска економска заједница има знатно савршенији систем ин-струмената за одржавање заједничког тржишта него што је то данас случај са Југославијом по овим амандманима. Посебно, у Европској економској заједници о економској организацији се одлучује већином гласова чиме се остварује наднационалност ове организације што не смета европским нацијама чланицама ове организације и другима које би желеле да у њу ступе. За нације економски и културно далеко развијеније од југословенских нација ништа не сметају елементи наднационалности и нико од њих нема комплекс да наднационалност негира национални идентитет сваке посебно.

Затим, Југославија има неке елементе конфедерације, али она није ни конфедерација. Ако бисмо гледали какве су конфедерације до сада постојале, ни у једној до данас није постојао механизам одлучивања путем једногласности, тј. применом права вета. Увек је постојала одређена квалификована већина, изузев у једној конфедерацији, која се у теорији не сматра чистом конфедерацијом. То је феудална конфедерација Пољске из 17. и 18. века, у којој је сваки феуд, практично сваки феудалац имао право вета и када су довели земљу у немогућу ситуацију опстанка и када су хтели да промене Устав, Руси су довели своју војску на пољску границу и рекли — не смете да мењате Устав, другим речима, имате полако да умирате.

Од елемената федерације има низ ствари у овим уставним амандманима, али с обзиром да се амандманом 32 фактички битна питања постојања једне државе своде на одлучивање путем права вета, мој закључак је да Југославија после усвајања ових амандмана више неће постојати као држава. Биће неки облик удруживања држава што сада не могу сасвим да образложим, али кроз неколико чинилаца ћу јасно показати зашто је то тако.

Наиме, немојте погрешно да ме разумете да се ја овде борим да Југославија буде држава. Не ништа више него што би се остали борили за то. Ја само овде хоћу да јасно кажем да не желим да нам се презентира нешто што је у ствари класична појава као нешто ново и оригинално, као резултат нашег самоуправног развоја, јер сем у амандману 21 и 22, који су у ствари интерпретирали познате ставове у нашим досадашњим законским текстовима, ништа ново не садрже и без образложења то могу да кажем. У ствари амандмани су углавном мешавина познатих класичних елемената из политичких система до сада постојећих у свету.

Али, оно што ми највише смета, то је да се тврди да се на овај начин управо развија, појачава равноправност народа, да се на овај начин развија демократизам или демократија у Југославији, да се на овај начин остварују услови за рабање јединственог економског система Југославије,

јединственог економског тржишта и низ врло повољних ствари.

Ја бих прихватио оно што је рекао друг Војин Димитријевић да није важно што до сада нису постојали амандани, ситуација је била таква какву данас амандани одржавају, значи фактички је било то исто што је данас, према томе не можемо тврдити да се овим путем постиже неки виши степен интеграције Југославије, јер фактички овим аманданима се долази и до формалне дезинтеграције Југославије.

Да видимо сада како се јача равноправност народа и народности овим уставним аманданима. Пре свега, сасвим је јасно да се овим уставним аманданима јача независност република. Ако неко мисли да јачањем независности истовремено јача и равноправност онда се грдно вара. Јер, државе у међународним односима су потпуно независне, суверене, али далеко су од тога да су равноправне, почевши од деловања закона вредности па до политике силе у међународним односима.

Овим путем се у ствари конзервира неравноправност између развијених и неразвијених у Југославији, јер се на овај начин омогућава несметана експлоатација, деловањем закона вредности у југословенским размерама. Онај ко зна шта је то, он ће схватити, али свако зна како се помоћу закона вредности експлоатише мање развијени од стране више развијеног. Нико ми не може замерити да сам у овом случају српски националиста, јер сматрам да је Србија једна од најразвијенијих република у Југославији.

Затим, да се на овај начин може остварити јединствено тржиште. То није могуће из простог разлога што се овим путем у малом инаугуришу националне економије. Наши економисти још увек живе у заблуди да постоји јединствен економски систем у Југославији, он је престао да постоји аутархичним развојем република што је коначно довело до настајања конкурентских привредних грана у републикама. Као што је познато, аутархичност сама по себи рађа конкурентност а не комплементарност која је нужна да би постојао јединствени економски систем у једној земљи.

Нећу да говорим о одредбама уставних амандана, што су други дискутантани говорили, које су потпуно недовољне да обезбеде и заједничко тржиште, а камоли јединствено тржиште.

Затим, да се овим путем остварује политика јединства и максимално остварују заједнички интереси Југославије. Молим вас да разграничимо питање шта су то заједнички интереси. Сасвим је јасно да у демократском поретку, који није никакав најидеалнији поредак, то је један начин решавања ствари, сматра се да је ипак боље да већина наметне своју вољу мањини, него да мањина наметне своју вољу већини. Једино је то њена предност у односу на друге постојеће начине одлучивања. То има своју унутрашњу логику.

Очигледно је да заједнички интереси у Југославији и неће бити цењени подједнако од свих. То је сасвим разумљиво из саме чињенице постојања множине истоврсних јединица и то из тога произилази. Али, ако је потребно донети једну одлуку која је у интересу седморице у Југославији, а само је један против, онда се таква одлука, која је у интересу седморице, не може донети. Значи, биће заштићен интерес једнога на штету седмори-

це. Дозволићете да је за заједнички интерес Југославије значајнији интерес седморице него једнога.

Ако неко каже да би обрнута ситуација била мајоризација, то је нетачно, али је тачно да је ово миноризација. Зашто није тачно да је мајоризација? Није тачно због тога што мајоризација значи да неко има већину самим тим што је бројнији, а у овим органима, другови, нико није бројнији. Органи су паритетно постављени. Према томе, већина која се постигне у оваквим органима није мајоризација него већина. Немојмо употребљавати речи које је употребљавао Стјепан Радић још 1921. године. Мислим да смо од тог времена успели да се удаљимо ако ни због чега другог оно због тога што у Србији данас није на власти србијанска буржоазија већ радничка класа и радни људи Србије.

У вези са овим предложио бих да амандман XXXII предвиди такав начин одлучивања по коме не би могли бити оштећени интереси већине. Наиме, уколико је већина за доношење једне одлуке, једне мере и сл. онда се таква одлука усваја али с тим да важи само за оне који су гласали за њу. Ово би био начин да се избегну немогуће ситуације до којих може доводити „миноризација“.

Неколико речи о међународном положају Југославије. Оваква решења која нуде амандмани који Југославију претварају у неку својеврсну форму међународног удруживања, форму међународних организација, сама по себи не би била лоша да ове државне границе Југославије представљају границе неке наше планете на којој ми можемо да стварамо неку мање или више ефикасну међународну организацију. Међутим, свима је познато да ове наше границе не наилазе на благонаклоност многих које не можемо игнорисати. Ове наше границе само нас одвајају од врло компликованих постојећих система међународних односа у којима делују законитости политике силе и цео низ инструмената за реализацију различитих интереса које разне групације око нас имају.

Ми смо у Србији по овим амандманима фактички сведени или парализовани у нашим међународним односима. За закључење једног међународног уговора по овим амандманима потребна је претходна сагласност свих република и покрајина. Ако нема те сагласности нема закључења међународног уговора. Другови, ако је Републици Србији потребно да закључи један међународни уговор о кредиту, и рецимо, њена Аутономна Покрајина Косово гласа против једног таквог уговора, такав уговор се не може закључити. Што се тиче међународног уговарања уопште, мислим да би због ефикасности која је данас нужна при обављању ове функције у једној држави било најбоље да се у амандмане унесе тзв. федерална клаузула по којој републике не би биле обавезне да примењују један уговор који закључи федерација а који се односи на материју из надлежности република.

Да кажемо неколико речи о амандману 20 о коме су другови овде одлично говорили. Оно што бих ја хтео да додам то је да поставим питање става 5. по коме народности остварују своју сувереност у општинама. Пре свега то нема никакве везе. Није никако могуће остваривати сувереност у општини. Али, оставимо по страни, нека је и то могуће. Образложење друга Кардеља било је да то треба да остане ту због тога да би мале народно

сти које немају аутономну покрајину итд. остваривале своју сувереност. То је сасвим у реду, али сматрам, ако је већ у реду за мале народности, онда и за народе треба да важи тај исти принцип да и народи остварују своју сувереност кроз општину тамо где они не живе у својој националној држави, а таквих народа код нас у Југославији после усвајања ових амандмана биће доста. Неће бити само Срба, биће и других таквих народа.

И сада, о ставу да се овим уставним амандманима решава национално питање, проблем међунационалних односа у Југославији. Сматрам да ће се овим амандманима тек поставити национално питање у Југославији, јер данашњи проблеми међунационалних односа имају у објективно постојећој бази своју основу, али су исто тако у великој мери резултат односа територијализоване власти у Југославији.

Цепањем, дезинтеграцијом народа, који су измешани на овом југословенском подручју, фактички ћемо поставити национално питање, хтели ми или не, из објективне чињенице да нације теже свом јединству. Ако их ви дезинтегришете имаћете супротан ефекат, тј тенденцију ка јединству тих нација.

Према томе, тек оваквим решењем нашег уставног и политичког система ми ћемо створити национално питање у Југославији у пуном његовом обиму онако како ћемо имати прилике да га решавамо. Посебно неколико речи о национализму у Србији. Ако се позивамо на науку, позовимо се на став да једна појава настаје онда када постоје одређени услови да се она јави. Српски национализам је развио свој барјак онда када је Србија била у границама Београдског пашалука. Ако Србију поново сведемо на Београдски пашалук настаће самим објективним деловањем закона који делују у овом тренутку у друштвеном развоју Српски национализам.

Према томе, позивамо још једанпут руководство у Србији да у овом погледу не прави компромис, јер он овде није могућ; био би катастрофалан. Ако хоћемо да избегнемо поново рађање национализма у Србији, онда избегнемо овакве амандмане, који фактички своде Србију на исту разину на којој се налази Југославија, а пошто по амандманима Југославија неће бити држава, значи, да ни Србија неће бити држава.

Мр Бранислава Јојић: НАЦИОНАЛНА ЈЕДНАКОСТ ЉУДИ, СУВЕРЕНОСТ НАЦИЈА И РЕПУБЛИКА

Предложене амандмане анализирао сам у односу на основна начела и одредбе Устава СФРЈ од 1963. године које прецизирају права и слобода човека и грађанина. Овакав приступ разматрању предложених решења за промене у организацији, односима и начину рада органа федерације, социјалистичких република и аутономних покрајина чини ми се да је значајан из два разлога. Пре свега, са становишта анализе развоја уставности нашег политичког система који се карактерише изразитом динамиком значајно је сагледати које су то новине у предложеним амандманима и да ли дограђују концепт југословенског самоуправног социјализма? Други